

УДК 811. 161. 2'373, 611

doi: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2019.71.10307>

СТРУКТУРНО-СЛОВОТВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІКРОТОПОНІМІВ СІЛ ЛЮБІНІ, ВОЛЯ-ЛЮБІНСЬКА, САРНИ ЯВОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Наталія ГЛІБЧУК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови імені професора Івана Ковалика,
вул. Університетська 1/234, Львів, Україна, 79602,
тел.: (0 322) 239 47 17*

Розглянуто специфіку структурної і словотвірної організації мікротопонімікону сіл Любині, Воля-Любинська, Сарни Яворівського району Львівської області. За структурою мікротопоніми поділено на прості, складні, складені та назви у формі прийменникових конструкцій. Окрім онімізації апелятивів, виділено трансонімізацію в межах лексико-семантичного способу. У межах групи мікротопонімів, похідних від власних назв, виокремлено відтопонімі та відантропонімі мікротопоніми.

Ключові слова: мікротопонім, онімізація апелятивів, трансонімізація, лексико-семантичний спосіб словотвору.

Окреслення проблеми. Яворівщина – це неповторний і самобутній куточок Львівщини, який, окрім його крайньої східної смуги, репрезентує етнографічний район Надсяння. Усі населені пункти цього краю унікальні. Їх можна досліджувати в різних аспектах: історичному, географічному, етнокультурному, лінгвістичному. Для мовознавців цей регіон цікавий насамперед можливістю досліджувати слово в діалектологічному та ономастичному вимірах. Саме села Любині, Воля-Любинська, Сарни Яворівського р-ну Львівської області вразили нас передусім багатством мікротопонімної лексики. Мікротопонімія цих сіл ще не була об'єктом ґрунтовних ономастичних досліджень, але вона дає багато інформації для суміжних наук: історії, археології, геології, етнографії, історії мови тощо. Дуже часто назви виявляють давно забуту лексику, фонетичні, граматичні та словотвірні явища. Саме мікротопонімія дає той ґрунт, на основі якого вивчають діалектні особливості говірки чи говірок. З іншого боку, діалектологія пояснює певні явища мікротопонімії. Д. Бучко писав: “Дослідження відапелятивних топонімів допомагає більш повно вивчати словниковий склад певного діалекту і мови в цілому попередніх століть, оскільки в топонімах краще, ніж у живій розмовній мові, зберігаються давні лексеми” [3: 260]. На думку Н. Соکیل, “семантика базових основ мікротопонімів відіграє важливу роль і становить значний інтерес для дослідження, оскільки часто розкриває такі одиниці, які з часом зникли, однак функціонують досі у складі онімів” [23: 29].

Актуальність дослідження зумовлена потребою всебічного вивчення найменувань дрібних географічних об'єктів, зафіксованих у селах Любині, Воля-Любинська, Сарни на Яворівщині. Ці назви яскраво репрезентують онімний пласт мови. Їх фіксація й опис дасть змогу ввести в науковий обіг новий фактичний матеріал, який можна досліджувати в різних ракурсах, бо, як стверджує Н. Яніцька,

“мікротопонімні одиниці синкретично поєднують у собі лінгвальне і культурне, діакронне і синхронне, наукове і наївне, сакральне і світське, традиційне і сучасне” [27: 1]. Охопити всі ці аспекти дослідження в одній статті неможливо, тому ми зосередимо увагу на структурно-словотвірних особливостях мікротопонімів сіл Любині, Воля-Любинська, Сарни Яворівського району Львівської області.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наприкінці XX – на початку XXI ст. українські мовознавці-ономасти проявляли і проявляють значний інтерес до вивчення мікротопонімів різних регіонів України. Мікротопонімія стала об’єктом дисертаційних досліджень І. Чеховського [26], О. Михальчук [14], Л. Костик [10], Н. Лісняк [13], Н. Сокіл-Клепар [22], О. Заінчовської [7], В. Баньої [1], О. Проць [17], Н. Вебер [5], Н. Бицко [2], Н. Яніцької [27]. О. Мосур провела комплексне дослідження мікротопоназв на матеріалі онімного фактажу Йосифінської та Францисканської метрик, запропонувавши методику опрацювання історичної мікротопонімії [15]. Вагомим внеском у розвиток української мікротопоніміки є лексикографічні праці, зокрема “Словник мікрогідронімів України: Волинь, Житомирщина, Запоріжжя, Київщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина” [20], “Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель” [21]. На сьогодні досліджено різні види онімів Львівщини, зокрема прізвища, прізвиська, гідроніми, ойконіми, топоніми тощо (С. Вербич, З. Купчинська, М. Наливайко, І. Фаріон, М. Худаш та ін.). З’являються нові підходи до вивчення мікротопонімів. Маємо на увазі статтю З. Купчинської про карпатську мікротопонімію [11]. Є статті, присвячені мікротопонімії окремих населених пунктів [19]. Безперечно, чимало питань мікротопоніміки порушено і досліджено, однак залишається ще велике поле для діяльності. Тому необхідно якомога більше зібрати фактичного матеріалу, щоб на його основі узагальнити тенденції функціонування та розвитку української мікротопонімії. Одним із таких кроків у розв’язанні цієї проблеми є дослідження мікротопонімів сіл Любині, Воля-Любинська, Сарни Яворівського району Львівської області. Матеріалом для дослідження є мікротопонімний матеріал, зібраний шляхом опитування місцевого населення, у результаті чого зафіксовано 165 мікротопонімних одиниць.

Мета статті – визначити специфіку структурно-словотвірної організації мікротопонімікону вищевказаних населених пунктів Яворівщини. Реалізація мети передбачає такі завдання: 1) провести словотвірний аналіз назв мікрооб’єктів; 2) класифікувати їх за структурою. Фактичний матеріал за “Програмою для збирання мікротопонімії та географічної номенклатури” З. О. Купчинської [12] зібрала студентка філологічного факультету Федунь Наталія у 2008 році.

Виклад основного матеріалу. Дослідження словотвору топонімів дає змогу вивчити загальні властивості топонімічної системи окремих регіонів і мови загалом. “Виділення топонімних моделей, – пише Д. Г. Бучко, – здійснюється на основі структурних, словотвірних (суфіксальних, префіксальних, конфіксальних) і семантичних ознак” [4: 10]. Щоб з’ясувати специфіку творення мікротопонімів, необхідно виявити джерела виникнення топонімів. Топоніми (мікротопоніми) виникають у результаті дії таких процесів, як топонімізація апелятивів (коли джерелом географічної назви є загальна назва) і транстопонімізація (коли джерелом географічної назви є будь-яка інша власна назва, тобто перехід лексики з одного топонімічного класу в інший). У результаті топонімізації виникають топоніми (мікротопоніми) первинного утворення, а в результаті транстопонімізації – вторинного.

На наш погляд, творення найменувань дрібних географічних об'єктів сіл Любині, Воля-Любинська, Сарни Яворівського району Львівської області має свою специфіку, яка полягає насамперед у виборі і використанні словотворчих засобів. За структурою виявлені мікротопоніми поділяємо на прості, складні, складені та назви у формі прийменникових конструкцій.

Насамперед проаналізуємо пропріативи, які мають одну основу. Прості найменування домінують у вказаних населених пунктах. Способи творення мікротопонімів цієї структури – лексико-семантичний, афіксальний.

За нашими спостереженнями, найпродуктивніший спосіб мікротопонімотворення в обстежених населених пунктах – лексико-семантичний. При семантичному словотворенні “нові лексичні одиниці не виникають, і слова можуть тільки переосмислюватись без найменшої звукової зміни” [16: 166]. Мікротопоніми, утворені семантичним способом, ідентичні щодо структури слова з відповідними апелятивами української мови, які, перейшовши в розряд ономастичних термінів, одержують нове семантичне навантаження. Процеси переходу апелятивної лексики в онімну й онімної в апелятивну безперервні. Онімна лексика – це окремі слова і словосполучення, які служать для найменування індивідуальних, виокремлених із цього виду, об'єктів. В її склад можуть входити будь-які частини мови у будь-яких формах. Опираючись на фактичний матеріал, констатуємо, що значна частина зафіксованих назв виникла внаслідок семантичної трансформації апелятивів без участі топонімотворчих афіксів. При семантичному способі назви виникають шляхом онімізації апелятивів. Як відомо, онімізація – це перехід апелятива в розряд онімів без жодних змін. Мікротопоніми походять від загальних найменувань з непохідними та похідними основами у сингулярній та плюральній формах. Від апелятивів із непохідними основами походить незначна кількість мікротопонімів: *Болото* (пасовище) (Л), *Грунь* (поле), *Кут* (частина села) (С), *Луг* (хутір) (В-Л), (хутір, долина) (С), (С), *Село* (частина села) (Л, С), *Гори* (ліс) (С). Цікаву лінгвістичну історію має мікротопонім *Болоня* [Бо^ллон'а] (частина села) (Л). За даними етимологів, він походить від апелятива зі значенням “заросла травою низина, луг, вигін”, пов'язана з псл. *bolnъ “трав'яниста низина”, похідне утворення від того самого кореня bol-, що й болото [6, I: 226]. Загальні назви *болото*, *болоня* втратили ознаки похідних слів на сучасному етапі розвитку мови. Більшість мікротопонімів, утворених лексико-семантичним способом, походять від апелятивів з похідними основами. На думку Н. Сокіл-Клепар, “мікротопоніми абсорбували й суфіксальні одиниці, які відносяться до первинних дериватів. Словотвірні функції аналізованих дериватів вичерпали свої ресурси ще на доонімному рівні, тому в мікротопонімах не вичленовуємо суфіксів, а сприймаємо апелятиви як цілісну мотивувальну базу” [22: 106]. Мікротопоніми, утворені лексико-семантичним способом від загальних найменувань як із непохідними, так із похідними основами, можуть мати сингулярну та плюральну форми. Відапелятивних мікротопонімів з похідними основами в називному відмінку однини виявлено найбільше: *Бері́зник* [Бе^ррі́зник] (ліс) (В-Л), *Бері́стина* [Бе^ррі́стина] (поле) (Л), *Границя* [Гра^нниця^а] (поле між Сарнами і Волею Малнівською) (С), *Дубина* [Дуб^ина] (ліс) (Л), *Дубник* [Дуб^нник] (ліс) (Л), *Камінка* [Кам^инка] (поле) (Л), *Конюшня* [Ко^ннюш^на] (пасовище) (Л), *Корчунок* [Ко^рчуно^к] (хутір) (С), *Купина* [Куп^ина] (пасовище) (В-Л), *Липник* [Ли^пник] (поле, частина села) (В-Л), *Мочар* [Мо^чар] (ліс) (С), *Нивка* [Ни^йка] (поле) (В-Л), *Перелаз* [Пе^рре^ллаз^с] (дорога) (Л), *Сер(е)дина* [Се^рдина] – (частина села) (Л).

Ставок [Ста́вок] (став) (С) та інші. Окремі мікротопоніми відапелятивного походження мають форму множини: *Берізки* [Бе^uр'із'к'и] (поле) (В-Л), *Вирі* [Вир'і] (річка) (Л), *Підлози* [Під'лози^e] (поле) (Л), *Полуйки* [По^yлуйк'и^e] (поле) (Л), *Помірки* [По^yм'ірк'и^e] (поле, пасовище) (Л), *Потоки* [По^yток'иⁱ] (поле) (С), *Черешні* [Че^uрешн'і] (дорога) (С) та інші. Зокрема, А. Корепанова слушно зауважила, що “категорія числа у власних географічних назвах не має ні граматичного, ні лексичного значення, а перехід апелятива до класу власних назв призводить до втрати певною мірою категорії числа взагалі, через що онім має або тільки однину, або тільки множину” [9: 96]. Поділяємо думку Н. Сокіл-Клепар, що “найменування у формі множини теж онімізувалися” [23: 105].

Окремі відапелятивні мікротопоніми, утворені лексико-семантичним способом, мотивуються діалектними словами. Мікротопонім *Підлози* [Під'лози^e] (поле) (Л) мотивується діалектним словом *підлози*, що входить у гніздо ‘лоза’. Лексема *підлози* виступає у значенні “поле, де росли лози” [6, III: 281]. В деяких назвах похідність простежується лише на етимологічному рівні. На наш погляд, цікавою є лінгвістична історія мікротопоніма *Сивиця* [Си^eвиц'а] (лука) (Л). Він мотивується ботанічною назвою *сивиця* – ‘мичка, *Nardus stricta* L.’, “похідне утворення від *сивий*, назва зумовлена світло-сірим (білим) кольором відцвілих стеблин” [6, V: 224].

Окрім онімізації апелятивів, у мікротопоніміконі с. Любині, Воля-Любинська, Сарни Яворівського району Львівської області спостерігаємо трансонімізацію в межах лексико-семантичного способу. Як відомо, трансонімізація – це перехід одного класу онімів в інший без будь-яких формальних чи структурних змін. У межах групи мікротопонімів, похідних від власних назв, виділяємо відтопонімні та відантропонімні мікротопоніми.

Відтопонімні мікротопоніми – це назви, утворені від топонімів іншого класу (наприклад, ойконімів – назв населених пунктів). Цю групу репрезентують назви *Вербляни*, *Пишівка*, *Вербляни* [Ве^uрб'л'ани^e] (хутір) (В-Л). Інша назва цього хутора – *Колонія*. Тут проживають люди, що були переселені із с. Вербляни Яворівського району у зв'язку з будівництвом Яворівського полігону. *Пишівка* [Пи^eш'іука] (поле) (С). Назва походить від польського села *Пишівка*, яке було спалене під час Другої світової війни.

В обстежених населених пунктах відантропонімних назв є чимало, тому що існування багатьох лісів, полів у селах тісно пов'язане з діяльністю певних осіб, які були або тепер є власниками конкретних об'єктів, або ж ця територія є місцем їх проживання тощо. Відантропонімні мікротопоніми – це назви, утворені від імен, прізвищ, прізвищк людей. Такі назви вказують на власника чи засновника того чи іншого мікрооб'єкта. Наведемо приклади відантропонімних мікротопонімів: *Боцьки* [Бо^yц'к'и] (частина села) (С) – відродина назва від прізвища *Боцько* (засновника частини села), *Ванички* [Вани^eч'к'и] (частина села) (С) – відродина назва від прізвища *Ваничко*, *Галайки* [Галай'к'и] (хутір) (Л) – відродина назва від прізвища *Галайко*, *Гози* [Го^yзи] (поле, ліс) (В-Л) – відродина назва від прізвища *Гоза*, *Гричани* [Гри^eча'ни] (хутір) (С) – відродина назва від прізвища *Гричан*, *Мельники* [Мел'ни^eк'и] (хутір) (С) – відродина назва від прізвища *Мельник*, *Росики* [Ро^yси^eк'и] (хутір) (В-Л) – відродина назва від прізвища *Росик*, *Піхи* [Піх'и] (частина села) (С) – відродина назва від прізвища *Піх*, *Щурі* [Щчу^rр'і] (хутір) (С) – відродина назва від прізвища *Щур*. Поодинокі назви мікрооб'єктів мотивуються чоловічими іменами: *Макарі* [Мака^rр'і] (хутір) (В-Л), первісне значення – ‘рід Макара’, *Петуки* [Пету^eк'и]

(хутір) (С), первісне значення – ‘рід Петра’, *Семени* [Се^uме^uни] (хутір) (В-Л), первісне значення – ‘рід Семена’.

Отже, прості мікротопоніми лексико-семантичного способу становлять найбільшу групу в мікротопоніміці обстежених населених пунктів Яворівщини.

У результаті дослідження найменувань простої структури виявлено мікротопоніми, утворені внаслідок морфологічного способу деривації, зокрема суфіксації. У межах суфіксального способу найпродуктивнішими є моделі на *-івк(а)*: *Барабанівка* [Бара^uбан^uі^uка] (хутір) (В-Л), *Вальманівка* [Вал^uма^uн^uі^uка] (поле) (С), *Галайківка* [Гала^uйкі^uка] (пасовище) (Л), *Дорошівка* [Доро^uші^uі^uка] (поле) (Л), *Прасівка* [Пра^uсі^uка] (поле) (В-Л), *Сажівка* [Саж^uі^uка] (озеро) (В-Л). Зафіксовано невелику кількість мікротопонімів із суфіксами *-ищ(е)*, *-ис(ь)к(о/а)*: *Вугляриська* [Вугл^uа^uрис^uка] (поле) (Л), *Глиниська*, [Глин^uі^uс^uка] (поле) (Л), *Пасічисько* [Пас^uі^uчи^uс^uко] (лука) (Л), *Стависька* [Ста^uвис^uка], *Ставище* [Ста^uвище^u] (долина, на місці якої колись був став) (Л), *Торфовисько* [То^uр^uфовис^uко] (пасовище) (Л). Назви на *-иськ(а)* та на *-ищ(е)* вважають варіантними. Вони зустрічаються і в мікротопонімії, і в ойконімії, і в гідронімії. Досліджуючи українські гідроніми, З. Франко зафіксувала “дві річкові назви з варіацією суфіксів *-иська/-ище*: *Стависька* – *Ставище*, *Городиська* – *Городище*” [24: 38]. І. Ковалик зазначав: “У лінгвістиці не завжди чітко розмежовують вихідні суфікси *-ище(е)*, *-ис(ь)ко* і похідні від них *-лищ(е)*, *-овищ(е)*, *-овиськ(о)*, бо ж по суті всі ці суфіксальні одиниці... є складовими різних словотвірних типів” [8: 17]. Я. П. Редька погоджується із думкою Я. Закревської про те, що “суфікси *-ище/-исько* є найпоширенішими словотвірними формантами на означення назв місця (поміна loci) в українських та інших слов’янських мовах” [18: 67]. Зафіксовано кілька мікротопонімів із формантом *-ів* (*-ов-о*, *-ов-а*, *-ов-е*): *Бозяків* [Боз^uак^uі^u] (лука) (Л) – посесив на *-ів* від особової *Бозяк*, *Глухів* [Глу^uх^uі^u] (частина села) (Л) – посесив на *-ів* від особової назви *Глух*. М. П. Янко вказує, що вірогідніше в основі мікротопоніма лежить дохристиянське ім’я *Глух* [28: 120]. Зафіксовано один мікротопонім із суфіксом *-ець*: *Журавлинець* [Жура^uв^uлине^uц^u] (поле) (Л). Одні жителі вимовляють як [Жура^uв^uлине^uц^u], інші – [Жура^uв^uине^uц^u]. Утворення на *-ець* “мали первісно демінутивне значення (вказували на зменшення), з утратою якого стали виражати широку відносність” [24: 38]. За допомогою суфікса *-(а)в* утворився лише один мікротопонім: *Рудава* [Ру^uдава] (поле) (С). До речі, твірна основа *руд-а* мотивує три назви: *Рудава* – *Руденко* – *Рудавина*. Вони утворюють мікрополе з різними суфіксами і позначають різні мікрооб’єкти: *Рудава* [Ру^uдава] (поле) (С), *Руденко* [Ру^uденко^u] (долина) (Л), *Рудавина* [Ру^uда^uвина] (поле) (Л).

Серед найменувань простої структури виявлено 6 мікротопонімів, утворених унаслідок лексикалізації назв у формі прийменникових конструкцій: *Загорби* [Заго^uр^uби^u] (лука) (С), *Застав* [Заста^uв] (частина села) (Л), *Загороди* [Заго^uро^uди^u] (поле) (Л), *Обліси* [Обл^uіси^u] (поле) (Л), *Підгори* [Під^uго^uри] (поле) (С), *Підсосни* [Під^uсо^uсни^u] (хутір) (С). На думку Є. Черняхівської, “власне оніми типу прийменник + іменник (*За Горою* і под.) послужили базою для творення назв *Заліс*, *Залісся* та ін., що підтверджують тексти писемних пам’яток” [25: 145].

Як відомо, спосіб основокладання в ономастиці є малопродуктивним. Серед зібраного матеріалу виявлено лише один складний мікротопонім, утворений цим способом, а саме *Триріки* [Три^uрі^uкі^u] (місце, де сходяться три річки) (Л).

У межах складених мікротопонімів обстежених населених пунктів Яворівщини виокремлюємо такі структурні типи: 1) сполуки з двох повнозначних слів; 2) прийменникові сполуки (прийменник + повнозначне слово).

У селах Любині, Воля-Любинська, Сарни зафіксовано багато словосполук із двох повнозначних слів. Атрибутивні сполуки реалізуються двома структурно-словотвірними моделями: 1) прикметник + іменник; 2) числівник + іменник. Двочленні конструкції, до складу яких входить прикметник, можна поділити на три підгрупи: а) якісний прикметник + іменник; б) відносний прикметник + іменник; в) присвійний прикметник + іменник.

Продуктивною є модель “якісний прикметник + іменник”: *Біла Гора* [‘Біла Го’ра] (гора) (Л), *Біла Дорога* [‘Біла До’рога] (дорога) (Л), *Великі Броди* [Ве’ликі Бро’ди] (долина) (Л), *Малі Броди* [Ма’лі Бро’ди] (долина) (Л), *Великий Ліс* [Ве’ликій Лі’с] (ліс) (Л), *Великий Ліпник* [Ве’ликій Лі’пник] (пасовище) (В-Л), *Червона Ріка* [Че’рвона Рі’ка] (річка) (Л), *Чорної Поле* [‘Чорно’ї Поле’] (поле) (С). Як бачимо, у зафіксованих мікротопонімах прикметник указує на розмір чи його колористику. У мікротопонімах *Біла Гора*, *Біла Дорога* компонент-означення *Біла* вказує на колір ґрунту, а він є піщаним. На колір ґрунту вказують також прикметники назв *Червона Ріка*, *Чорної Поле*. Закінчення -ой у найменуванні *Чорної Поле* відображає говіркову особливість села Любині. Нестягнена форма прикметника середнього роду із закінченням -оїє [‘чорно’їє] зазнала усічення: [‘Чорно’ї Поле’].

Серед фактичного матеріалу виявлено кілька складених мікротопонімів моделі “відносний прикметник + іменник”: *Силосні Ями* [‘Сило’с’ні Я’ми] (поле) (Л), *Панські Зади* [‘Пан’с’кі За’ди] (поле) (Л), *Панське Поле* [‘Пан’с’к’е Поле’] (поле) (С). Два останні мікротопоніми позначають поля, що колись належали панові, тому компоненти-означення є відносними прикметниками. За відношенням до інших ойконімів утворені два мікротопоніми: *Поруденський Ліс* [По’руден’с’к’ий Лі’с] (ліс) (Л), *Сарнівська Воля* [Са’рні’їс’ка Во’ла] (хутір) (С). Найменування *Поруденський Ліс* мотивований ойконімом *Поруденко* (село в Яворівському районі Львівської області, підпорядковане Калинівській сільській раді). Це ліс, що знаходиться недалеко від с. Поруденко. Хутір *Сарнівська Воля* розташований недалеко від сусіднього с. Воля-Малнівська. Атрибутив *Сарнівська* вказує на належність цього мікрооб’єкта до с. Сарни.

Зафіксовано лише два мікротопоніми, що репрезентують модель: “числівник + іменник”: *Роси Перші* [Ро’си Пе’рші] (хутір) (Л), *Роси Другі* [Ро’си Дру’гі] (хутір) (Л). Зауважимо, що є узагальна назва *Роси* (хутір) (Л), що охоплює і *Роси Перші*, і *Роси Другі*. *Роси Перші* розміщені ближче від центру села порівняно з *Другими*. На думку Н. Сокіл-Клепар, “числівникові конструкції в мікротопонімії виступали тоді, коли було декілька однотипних об’єктів, насамперед розташованих поруч” [23: 129].

Значну підгрупу найменувань обстежених сіл формують мікротопоніми з атрибутивними сполуками посесивно-релятивного характеру, у яких атрибутивний компонент ужито у формі присвійного прикметника: *Баранова Дорога* [Ба’ранова До’рога] (дорога із Любинь до Бунова, зараз цієї дороги вже немає, однак назва залишилася у пам’яті жителів села) (Л), *Баранів Ліс* [Ба’рані’ї Лі’с] (ліс, до речі, уже вирубаний) (Л), *Баранові Ставки* [Ба’ранові Ста’вки] (ставки) (Л), *Батицькова Дорога* [Ба’тиць’ко’ва До’рога] (дорога) (Л), *Галайкові Броди* [Га’ла і’ко’ві Бро’ди] (поле) (Л), *Дорошів Ліс* [До’рош’ї Лі’с] (ліс) (Л), *Ковалева Гора* [Ко’ва’лева Го’ра] (гора) (Л), *Корнаків Ліс* [Ко’рна’ків Лі’с] (ліс) (Л), *Качанова Гора* [Ка’ча’нова Го’ра] (гора) (В-Л), *Лабине Болото* [‘Лабине Бо’лото] (лука) (Л), *Маляреві Потoki*

[Мал'а|рев'і По'ток'і] (потoki) (Л), Мурашина Гора [Мура'шина Го'ра] (гора) (Л), Раків Ліс [Рак'і'у Ліс] (ліс) (Л), Трухова Долина [Трухо'ва До'лина] (лука) (В-Л).

Особливість структурно-словотвірної організації мікротопонімії сіл Любині, Воля-Любинська, Сарни Яворівського району Львівської області полягає у великій кількості назв у формі прийменникових конструкцій. “Мікротопоніми цієї структури є повноцінними власними назвами, адже, як і пропріативи, вони виділяють, ідентифікують і називають невеликий географічний об’єкт, який зазвичай має просторову протяжність (поля, пасовища, сінокоси, ліси). Уживання таких найменувань із ситуативного переходить у постійне, традиційне” [6: 9–10]. Ці мікротопоніми виконують функцію локальних орієнтирів на місцевості. Вони двокомпонентні: перший компонент – прийменник (за, коло, на, над, під, межі), другий – іменник у непрямому відмінку (р. в., о. в). Другим компонентом може бути або загальна, або власна назва. Залежно від цього зібрані мікротопоніми поділяємо на дві групи: 1) **назви, у яких другим компонентом виступає апелятив**: *За Горбом* (пасовище) (Л), *За Містками* (поле) (С), *За Ровом* (поле) (Л), *За Пилорамом* (дорога) (Л), *Коло Кузні* (поле) (В-Л), *Коло Бригади* (поле) (С), *Коло Школи* (дорога) (Л), *Коло Кар’єра* (поле) (С), *Коло Каплички* (пасовище) (Л), *Коло Ферми* (поле) (Л), *На Залузі* (поле) (С), *На Підставлю* (поле) (С), *На Цигольні* (пасовище) (Л), *Під Дубом*, (дорога, пасовище) (Л), *Межі Рівками* (лука) (С); 2) **мікротопоніми, у яких другим компонентом виступає власна назва** (прізвище, прізвисько, ойконім): *За Ганечком* (поле) (Л), *За Пйоником* (поле) (В-Л), *За Дутком* (поле) (В-Л), *За Юрцьом* (поле) (В-Л), *Коло Сікори* (поле) (В-Л), *Коло Куп’ячка* (поле) (В-Л), *Коло Грабилька* (долина) (В-Л), *Коло Шипки* (поле, пасовище) (В-Л), *Коло Кучмих* (ліс, пасовище) (В-Л), *Коло Сичачкі* (поле, пасовище) (В-Л), *Коло Касийкі* (поле) (В-Л), *Коло Кривди* (поле, лука) (С), *Коло Боцька* (поле) (С), *На Поруденськ* (поле) (Л), *Під Вільком* (пасовище) (Л), *Під Бинівським* (лука) (Л).

У деяких назвах сам іменник функціонує у ролі мікротопоніма, зокрема *За Гостинцем* (дорога *Гостинець*) (Л), поле *За Вигоном* (дорога *Вигін*) (Л), пасовище *За Потоком* (поле *Потоки*) (С), поле *Коло Перелазу* (дорога *Перелаз*) (Л), пасовище *Над Ставом* (став *Ставок*) (С), поле *На Півперечці* (дорога *Півперечка*) (Л), поле *Під Соснами* (хутір *Підсосни*) (С), поле *Під Черешнями* (дорога *Черешні*) (С), долина *В Лузі* (хутір *Луз*) (С), поле *На Загородах* (поле *Загороди*) (Л).

Окремі мікротопоніми мають паралельні назви: поле *За Ровом* (або *Півперечка*) (Л), пасовище *На Цигольні* (або *Коло Бочки*) (Л).

У мікротопонімах *Коло Гомина* (поле) (Л), *Коло Дідуся* (поле) (Л), *Коло Медведів* (поле) (С) орієнтиром для найменування були пам’ятники. Походження мікротопоніма *Коло Гомина* таке: на полі встановлений хрест на місці загиблого воїна УПА, що мав псевдонім *Гомін*. Назву поля *Коло Дідуся* місцеві жителі пояснюють тим, що колись біля поля був пам’ятник лейтенантові на прізвисько *Дідусь*, який був убитий під час Другої світової війни (пам’ятник не зберігся, але назва залишилася). Поле *Коло Медведів* (С) розташоване біля скульптури ведмедів.

Від жіночих прізвищ утворено лише три назви-орієнтири: *Коло Касийкі* (поле) (В-Л), *Коло Кучмих* (ліс, пасовище) (В-Л), *Коло Сичачкі* (поле, пасовище) (В-Л).

Назви-орієнтири, утворені від прізвищ, вказують на близькість того чи іншого об’єкта (поля, долини та ін.) до місця проживання людей, які носять певне прізвище (*Кривда*, *Боцько* та ін.). Отже, назвами-орієнтирами найбільше називають поля, менше – дороги, пасовища, луки.

Три назви виражають відношення до інших топонімів: *На Поруденськ* (поле) (Л) (село *Поруденко*), *Під Бинівським* (лука) (Л) (село *Бунів*), *Під Вільком* (пасовище) (Л) (село *Вілька*, тепер *Роснівка*).

Висновки. Мікротопонімія сіл Любині, Воля-Любинська, Сарни Яворівського району Львівської області є органічною частиною загальнонаціональної топонімної системи. Для мікротопонімікону вказаних населених пунктів характерні відапелятивні та відонімні утворення, з яких найбільша кількість належить до похідних від загальних назв. На основі структурно-словотвірної організації мікротопонімії обстежених сіл виявлено найменування простої, складної і складеної структур. Проста структура в мікротопонімії, що стала фактичним матеріалом, переважає. Найпродуктивніший спосіб творення назв дрібних географічних об'єктів – лексико-семантичний (насамперед онімізація апелятивів із похідними основами (*Дубина*, *Камінка*, *Конюшня*). Багато є суфіксальних дериватів із топоформантами на *-івк(а)* (*Вальманівка*, *Дорошівка*). Зафіксовано невелику кількість мікротопонімів із суфіксами *-ищ(е)*, *-ис(')к(о/а)*: (*Ставище Вугляриська*, *Глиниська*). Серед найменувань простої структури виявлено мікротопоніми, утворені внаслідок лексикалізації назв у формі прийменникових конструкцій (*Загорби*, *Застав*, *Обліси*). Виявлено один складний композит, а саме *Триріки*. Специфіка структурно-словотвірної організації мікротопонімії обстежених сіл полягає у великій кількості назв складеної структури, серед яких виокремлюємо: 1) сполуки з двох повнозначних слів, здебільшого виражені прикметником та іменником (*Качанова Гора*, *Лабине Болото*); 2) прийменникові сполуки (прийменник + повнозначне слово) (*Коло Гомина*, *За Юрцьом*).

Система мікротопонімів сіл сіл Любині, Воля-Любинська, Сарни Яворівського району Львівської області не є статичною. Одні назви щезають, інші з'являються. Старіші назви залишаються за великими об'єктами, а новоутворені найменування іменують менші об'єкти.

Перспективи дослідження вбачаємо у ґрунтовному описі лексико-семантичної парадигми мотивувальної бази мікротопонімів, що репрезентують обстежені села Яворівщини, у вивченні мікротопонії вказаних населених пунктів в антропоцентричному та етнолінгвістичному аспектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баньої В. Ф. Мікротопонімія басейну річки Ужа (на матеріалі українських говірок Закарпаття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / В. Ф. Баньої. – Івано-Франківськ : Б. в., 2009. – 20 с.
2. Бицко Н. І. Мікрогідронімія Тернопільщини (назви непротічних вод) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Н. І. Бицко. – Чернівці, 2012. – 19 с.
3. Бучко Д. Г. Отапелятивны топонимы Верхнего Поднестровья / Д. Г. Бучко // Proceedings of the thirteenth international congress of Onomastik Sciences. – Vol. I. – 1981. – Vol. II. – 1982. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków. – S. 259–265.
4. Бучко Д. Г. Походження назв населених пунктів Покуття / Д. Г. Бучко. – Львів : Світ, 1990. – 142 с.
5. Вебер Н. В. Мікроойконімія Івано-Франківщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Н. В. Вебер. – Івано-Франківськ, 2012. – 19 с.
6. Етимологічний словник української мови : у 7-ми т. – Т. I–VI. – Київ : Наукова

думка, 1983–2012.

7. *Зайнчковська О. В.* Мікротопонімія південно-східного Поділля (на матеріалі Кіровоградської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / О. В. Зайнчковська. – Кіровоград, 2009. – 20 с.

8. *Ковалик І. І.* Українські топоніми з суфіксами -ищ(е), -нищ(е), -лищ(е), -бищ(е), -овищ(е), -иськ(о), -овись(ь)ко на загальнослов'янському фоні / І. І. Ковалик // Вісник Львівського ун-ту.. – Львів, 1970. – С. 17. – (Серія філологічна ; вип. 7).

9. *Корепанова А. П.* Топо- і гідронімічні типи *pluralia tantum* басейну Десни (в межах України) / А. П. Корепанова // Ономастика. – Київ : Наукова думка, 1966. – С. 96.

10. *Костик Л. Б.* Гідронімія Буковини (назви непротічних вод) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Л. Б. Костик. – Івано-Франківськ, 2003. – 20 с.

11. *Купчинська З. О.* Дещо з карпатської мікротопонімії / З. О. Купчинська // Студії з ономастики та етимології. – Київ, 2004. – С. 107–113.

12. *Купчинська З. О.* Програма для збирання мікротопонімії та географічної номенклатури / З. О. Купчинська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2000. – 22 с.

13. *Лісняк Н. І.* Мікротопонімія Західного Поділля : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Н. І. Лісняк. – Ужгород, 2004. – 20 с.

14. *Михальчук О. І.* Мікротопонімія Підгір'я: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / О. І. Михальчук. – Київ, 1998. – 16 с.

15. *Мосур О. С.* Мікротопонімія кінця XVIII – початку XIX століття: Самбірський циркул : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / О. С. Мосур. – Львів : ПАІС, 2019. – 20 с.

16. *Посацька-Черняхівська Є. М.* Топонімічні ландшафтні назви / Є. М. Посацька-Черняхівська // Питання українського мовознавства / Є. М. Посацька-Черняхівська. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1958. – Кн. 3. – С. 164–169.

17. *Проць О. І.* Мікротопонімія півночі Львівської області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / О. І. Проць. – Львів: Простір М, 2011. – 19 с.

18. *Редька Я. П.* Ойконіми Львівської та Галицької земель із формантами *-isce/*-isko в історичному аспекті / Я. П. Редька // Мовознавство. – 2006. – № 4. – С. 67.

19. *Сегін Л. В.* Структурні типи мікротопонімів села Великі Дідушичі Стрийського району Львівської області / Л. В. Сегін // Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького національного університету: зб. наук. праць. – Кривий Ріг : Вид-во КДПУ, 2019. – Вип. 19. – С. 54–63.

20. Словник мікрогідронімів України: Волинь, Житомирщина, Запоріжжя, Київщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина / Уклад. Желєзняк І. М., Карпенко О. П., Лучик В. В. та ін. – Київ : Обереги, 2004. – 440 с.

21. Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель : у 2 т. / упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2006. – Т. 1. – 407 с.; – 2007. – Т. 2. – 536 с.

22. *Сокіл-Клепар Н. В.* Мікротопонімія Сколівщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Н. В. Сокіл-Клепар. – Львів, 2007. – 16 с.
23. *Сокіл Н.* Мікротопонімія Сколівщини / Наталія Сокіл. – Львів : Афіша, 2008. – 205 с.
24. *Франко З. Т.* Граматична будова українських гідронімів / З. Т. Франко. – Київ : Наукова думка, 1979. – С. 38.
25. *Черняхівська Є. М.* Словотворча структура топонімічних назв Львівщини / Є. М. Черняхівська // Питання українського мовознавства. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1960. – Кн. 4. – С. 145.
26. *Чеховський І. Г.* Мікротопонімія Чернівецької області в історичному аспекті (утворення на базі народної термінології) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / І. Г. Чеховський. – Чернівці, 1996. – 20 с.
27. *Яніцька Н. Р.* Мікротопонімія центральних і східних районів Львівської області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Н. Р. Яніцька. – Львів, 2012. – 18 с.
28. *Янко М. П.* Топонімічний словник України: Словник-довідник / М. П. Янко. – Київ : Знання, 1998. – С. 120.

REFERENCES

1. Banoi, V. F. (2009). *Mikrotoponimiia baseinu richky Uzha (na materialy ukrainskykh hovirok Zakarpattia): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova.* Ivano-Frankivsk.
2. Bytsko, N. I. (2012). *Mikrohidronimiia Ternopilshchyny (nazvy neprotichnykh vod): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova.* Chernivtsi.
3. Buchko, D. H. (1981–1982). *Otapeliatyvnye toponymy Verkhneho Podnestrovia.* In: *Proceedings of the thirteenth international congress of Onomastik Sciences, vol. I, vol. II.* Wrocław; Warszawa; Kraków, 259–265.
4. Buchko, D. H. (1990). *Pokhodzhennia nazv naselenykh punktiv Pokuttia.* Lviv: Svit.
5. Veber, N. V. (2012). *Mikrooikonimiia Ivano-Frankivshchyny: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova.* Ivano-Frankivsk.
6. *Etymolohichniy slovnyk ukrainskoi movy: u 7-my t. T. I–VI.* Kyiv: Naukova dumka, 1983–2012.
7. Zainchkovska, O. V. (2009). *Mikrotoponimiia pivdenno-skhidnoho Podillia (na materialy Kirovohradskoi oblasti): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova.* Kirovohrad.
8. Kovalyk, I. I. (1970). *Ukrainski toponymy z sufiksamy –yshch(e), -nyshch(e), -lyshch(e), -byshch(e), -ovyshch(e), -ysk(o), -ovys(k)o na zahalnoslovianskomu foni.* In: *Visnyk Lvivskoho un-tu: seriia filolohichna.* Lviv, 17.
9. Korepanova, A. P. (1966). *Topo- i hidronimichni typy pluralia tantum baseinu Desny (v mezhakh Ukrainy).* In: *Onomastyka.* Kyiv: Naukova dumka, 96.
10. Kostyk, L. B. (2003). *Hidronimiia Bukovyny (nazvy neprotichnykh vod): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova.* Ivano-Frankivsk.
11. Kupchynska, Z. O. (2004). *Deshcho z karpatskoi mikrotoponimii.* In: *Studii z onomastyky ta etymolohii.* Kyiv, 107–113.

12. Kupchynska, Z. O. (2000). *Prohrama dlia zbyrannia mikrotoponimii ta heohrafichnoi nomenklatury*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka.
13. Lisniak, N. I. (2004). *Mikrotoponimiia Zakhidnoho Podillia: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Uzhhorod.
14. Mykhalchuk, O. I. (1998). *Mikrotoponimiia Pidhiria: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Kyiv.
15. Mosur, O. S. (2019). *Mikrotoponimiia kintsia KhVIII – pochatku KhIX stolittia: Sambirskiy tsyrkul: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Lviv: PAIS.
16. Posatska-Cherniakhivska, Ye. M. (1958). Toponimichni landshaftni nazvy. In: *Pytannia ukrainskoho movoznavstva*. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho un-tu, kn. 3, 164–169.
17. Prots, O. I. (2011). *Mikrotoponimiia pivnochi Lvivskoi oblasti: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Lviv: Prostir M.
18. Redkva, Ya. P. (2006). Oikonimy Lvivskoi ta Halytskoi zemel iz formantamy *-isce/*-isko v istorychnomu aspekti. In: *Movoznavstvo, № 4*, 67.
19. Sehin, L. V. (2019). Strukturni typy mikrotoponimiv sela Velyki Didushychi Stryiskoho raionu Lvivskoi oblasti. In: *Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho natsionalnoho universytetu: zb. nauk. prats*. Kryvyi Rih: Vyd-vo KDPU, vyp. 19, 54–63.
20. *Slovnyk mikrohidronimiv Ukrainy: Volyn, Zhytomyrshchyna, Zaporizhzhia, Kyivshchyna, Kirovohradshchyna, Poltavshchyna, Cherkashchyna*. (2004). / uklad. Zheliezniak I. M., Karpenko O. P., Luchyk V.V. ta in. Kyiv: Oberehy.
21. *Slovnyk mikrotoponimiv i mikrohidronimiv pivnichno-zakhidnoi Ukrainy ta sumizhnykh zemel: u 2 t.* (2006–2007) / uporiad. H. L. Arkushyn. Lutsk: RVV “Vezha” Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky.
22. Sokil-Klepar, N. V. (2007). *Mikrotoponimiia Skolivshchyny: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Lviv.
23. Sokil, N. (2008). *Mikrotoponimiia Skolivshchyny*. Lviv: Afisha.
24. Franko, Z. T. (1979). *Hramatychna budova ukrainskykh hidronimiv*. Kyiv: Naukova dumka, 38.
25. Cherniakhivska, Ye. M. (1960). Slovtvorchyna struktura toponimichnykh nazv Lvivshchyny. In: *Pytannia ukrainskoho movoznavstva*. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho un-tu, kn. 4, 145.
26. Chekhovskyi, I. H. (1996). *Mikrotoponimiia Chernivetskoi oblasti v istorychnomu aspekti (utvorennia na bazi narodnoi terminolohii): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Chernivtsi.
27. Yanitska, N. R. (2012). *Mikrotoponimiia tsentralnykh i skhidnykh raioniv Lvivskoi oblasti: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova*. Lviv.
28. Yanko, M. P. (1998). *Toponimichniy slovnyk Ukrainy: Slovnyk-dovidnyk*. – Kyiv: Znannia, 120.

Список скорочень

Л – с. Любині Яворівського р-ну Львівської обл.

В-Л – с. Воля-Любинська Яворівського р-ну Львівської обл.

С – с. Сарни Яворівського р-ну Львівської обл.

*Стаття надійшла до редколегії 20. 04. 2019
прийнята до друку 10. 06. 2019*

**STRUCTURAL AND WORD BUILDING CHARACTERISTICS
OF THE MICROTOPYNOMS OF THE VILLAGES LIUBNYI, VOLIA-LIUBYNSKA,
AND SARNY OF THE YAVORIVSKYI DISTRICT OF LVIV REGION**

Nataliya GLIBCHUK

*Ivan Franko National University of Lviv,
Ivan Kovalyk department of Ukrainian Language,
1/234, Universytets'ka Str., Lviv, Ukraine, 79001,
phone (80 322) 239 47 17
e-mail: natalka.glibchuk@gmail.com*

The study determines the specifics of the structural and word-building organization of the microtoponymicon of the villages Liubnyi, Volia-Liubynska, and Sarny of the Yavorivskyi district of Lviv region. The factual material has been collected under a special program. Based on the structure, the microtoponyms are divided into simple, complex, compound, and the names that have the form of the prepositional constructions. It has been established that simple names dominate in the indicated localities. Lexico-semantic word building is the most productive way of the derivation of the microtoponyms in the studied villages. Many of the registered names were formed as a result of the semantic transformation of the appellatives without the usage of the toponym building affixes. The microtoponyms are derived from common names with non-derivative and derivative bases in the singular and plural forms. A small number of microtoponyms are formed from the appellatives with non-derivative bases. Most microtoponyms that have the lexico-semantic type of word formation are derived from the appellatives with derivative bases. Appellative-based microtoponyms with derivative bases in the singular nominative case prevail. Individual appellative-based microtoponyms formed in a lexico-semantic way are based on the dialectal words. Besides the onymisation of appellatives in the microtoponymicon of the villages Liubnyi, Volia-Liubynska, and Sarny of the Yavorivskyi district of Lviv region, we have identified the transonymization within the lexico-semantic type of word formation. Toponym-based and anthroponym-based microtoponyms are distinguished within the group of microtoponyms that are derived from the proper names. As a result of the research into the names of the simple structure, we have singled out the microtoponyms formed by the morphological method of derivation, in particular, suffixation. Several microtoponyms formed due to lexicalization of names in the form of the prepositional constructions were identified among the names of the simple structure. Two structural types of compound microtoponyms of the studied localities of the Yavorivskyi district have been distinguished: the compounds of two notional words and prepositional compounds (preposition + notional word).

Keywords: microtoponym, onymisation of the appellatives, transonymization, lexico-semantic method of word formation.